

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Opgaven voor de verschillende gewesten of havens afzonderlijk, worden te gelijk met eenige recapitulatiestaten nopens den aard der in- en uitgevoerde goederen, de landen van herkomst en bestemming, de vlaggen der schepen en de ontvangen regten, aangetroffen in de staten hierachter voorkomende als bijlagen E E, n°. 1—10.

§ 6. Binnenlandsche handel.

De berigten omtrent den binnenlandschen handel ontvangen, ofschoon op zich zelve te onvolledig om hier te worden overgenomen, getuigen over het algemeen van levendig vertier. Voor bijzonderheden ten aanzien van dit onderwerp moge daarom worden verwezen, deels naar het aangeteekende in vorige verslagen deels naar de gewestelijke mededeelingen in hoofdstuk C., afd. III., van het tegenwoordig Verslag (1).

§ 7. Staat van de Nederlandsch Indische scheepvaart.

Omstreeks het eind van 't jaar was de Nederlandsch-Indische koopvaardijvloot zamengesteld als volgt:

14 (2) stoomschepen, groot	1 746 lasten;
7 schepen, "	3 218 "
121 barken, "	21 204 "
36 brikken, "	3 618 "
106 schoeners, "	3 902 "
77 wankangs, toops en andere Europeesch getuigde vaartuigen, groot	3 089 "

Te zamen 361 schepen en vaartuigen, metende 36 777 lasten;

waarvan alleen op Java en Madura te huis behoorden 172 bodems, met eene gezamenlijke inhoudsgrootte van 21 602 last.

Het aantal bodems leverde, vergeleken met het cijfer der beide voorgaande jaren, geen noemenswaardig verschil op; de inhoudsgrootte was daarentegen (wat betreft de schepen en vaartuigen op de buitenbezittingen te huis behoorende) beduidend meer.

Eerste zeebrieven werden gedurende 1865 verleend voor 24 schepen en vaartuigen, of 5 meer dan in 't vorig jaar, zijnde stoomschepen, 1 fregat, 6 barken, 5 brikken, 8 schoeners en 1 kotter, te zamen metende 3356 last, tegen 2315 last in 1864. Van deze 24 bodems waren er 3 in Nederland en 12 in den vreemde gebouwd. 8 zeebrieven werden verleend aan Europeanen, 5 aan Chinezen, 8 aan Arabieren en 3 aan inlanders.

§ 8. Scheepsbouw.

Onder de in Nederlandsch Indië bestaande particuliere scheepstimmerwerven mag die te Dassoon als de voornaamste worden aangemerkt. Zij heeft gewoonlijk 150 à 200 werklieden in dienst en is in staat groote bestellingen uit te voeren. Als bewijs hiervoor kan worden aangenomen, dat er verscheidene gouvernementsskruisboten zijn gebouwd en dat ook groote zeestoombooten door haar werden afgeleverd. Het drijvend droogdok van Onrust onderging er belangrijke herstellingen. De inrigting verkeerde in zeer bloeienden toestand.

Minder was dit het geval met de werven van Grisse en Soerabaja, die er ook op zijn ingerigt om groote schepen te bouwen. Tot dus ver lag de oorzaak hiervan in de moeilijkheid om hout van groote afmetingen te bekomen.

De scheepstimmerwerven van Japara en Djawana (Japara) geraakten meer en meer in verval, omdat de vrije aankap in de nabij gelegen bosschen niet meer geoorloofd is en het hout dus tegen hooge prijzen moet worden aangekocht.

's Gravenhage, 1 Mei 1868.

De Minister van Kolonien,

J. J. HASSELMAN.

(1) Over eene aan de gewestelijke autoriteiten aanbevolen onthouding van alle bemoeienis met den binnenlandschen handel, zie men de paragraaf betreffende den eigen landbouw der bevolking in den aanhef van hoofdstuk N hiervoren.

(2) Hieronder 10 in dienst van de stoomboot-onderneming CORES DE VRIES en 4 dienende voor het vervoeren van reizigers door Straat Madura. Bovendien worden nog de volgende 8 stoomschepen opgegeven, welke inhoudsgrootte echter niet is vermeld gevonden, als: 3 voor het onderhouden van de gemeenschap tusschen de haven en de reede van Batavia, 1 dienstdoende ter reede Samarang, 1 voor het vervoeren van goederen langs de rivier Tjitarum, 1 als voren langs de Solo-rivier, 1 in dienst van de Billitonmaatschappij en 1 toebehoorende aan den eigenaar der Pamanoeckan- en Tjiassemlanden.

[58. 3.]

BIJLAGE A.

- N°. 1. Algemeene staat der bevolking van Java en Madura (met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen) bij het eind van het jaar 1865, vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1864.
- " 2. Aantal mannen, vrouwen en kinderen, waaruit de vorenstaande totalen zijn zamengesteld.
- " 3. Verdeeling van het in den voorgaanden staat opgegeven aantal Europeesche mannen, vrouwen en kinderen op Java en Madura.
- " 4. Ouderdom der Europeesche mannen en vrouwen.
- " 5. Beroepen der Europeesche mannen.
- " 6. Aantal gepensioneerde landsdienaren, begrepen in den voorgaanden staat onder de rubriek: "Zonder beroep."
- " 7. Beroepen der Chinezen.
- " 8. Beroepen der Arabieren.
- " 9. Beroepen der andere vreemde Oosterlingen.
- " 10. Aantal inlandsche hoofden, beambten en geestelijken op Java en Madura bij het eind van 1865.
- " 11. Aantal leerlingen op Java en Madura, die de godsdienstscholen bezochten.
- " 12. Bevolking der particuliere landen onder n°. 1 begrepen.
- " 13. Staat der bevolking van de bezittingen buiten Java en Madura (met uitzondering van het leger en de soldatenkinderen) bij het einde van het jaar 1865.
- " 14. Verdeeling der in den voorgaanden staat opgegeven cijfers van de Europeesche bevolking in de bezittingen buiten Java en Madura.
- " 15. Aantal inlandsche christenen in Nederlandsch Indië, ultimo 1865.
- " 16. Sterkte van het Nederlandsch-Indische leger bij het einde van het jaar 1865. (Vergelijk hoofdstuk D, afdeling I, § 2.)
- " 17. Aantal soldatenkinderen in Nederlandsch Indië bij het einde van 1865.
- " 18. Aantooning van de vergunningen tot inwoning gedurende 1864 verleend, op Java en Madura door den Gouverneur-Generaal, elders door de hoogste gewestelijke gezaghebbers.
- " 19. Opgave van de ter kennis der Regering gekomen ongelukken, waardoor in 1865 menschen het leven hebben verloren.

[58. 4.]

BIJLAGE B.

ADATS in werking in de afdeeling Mokko-Mokko, adsistent-residentie Benkoelen.

Strafwetboek in werking bij de marga- en doesoenhoofden in de afdeeling Mokko-Mokko.

Marga-regeling.

Art 1.

Voor elke marga is een hoofd aangewezen; hij wordt gekozen bij meerderheid van stemmen door de bevolking en door het gewestelijk gezag aangesteld.

Verslag van het beheer en den staat van Nederlandsch Indie over 1865.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Art. 2.

Het margahoofd is onbevoegd om een doesoenhoofd aan te stellen of te ontslaan, anders dan met toestemming van den regent.

Art. 3.

Bij noodzakelijkheid tot het vervangen van een doesoenhoofd wegens overlijden of om andere oorzaak, zal de bevolking een vervanger aanwijzen, die door het margahoofd ten fine van aanstelling, zoo daartegen geen bezwaar bestaat, gebragt wordt bij den regent.

Art. 4.

Het margahoofd zorgt voor de daarstelling van een blok in de doesoen zijner inwoning; hij heeft bevoegdheid om personen gearresteerd wegens diefstal, vagabondage enz. daarin te laten opsluiten, mits ze uiterlijk binnen den tijd van 24 uren na de opvatting, gebonden tot den regent overvoerende.

Art. 5.

Elk marga- en doesoenhoofd draagt zorg voor het onderhoud der groote wegen binnen zijne grenzen; de breedte van den weg is bepaald op 15 Rhijnlandsche voet.

Art. 6.

Elke diepe en breede rivier wordt voorzien van een houten brug op houten jukken; kleine doorwaadbare rivieren worden zonder brug gelaten.

Art. 7.

Onder de heerediensten behooren de daarstelling en het onderhoud van bruggen en wegen, zoomede het transport van gouvernementen-goederen en personen. Alle doesoenbewoners zijn heeredienstpligtig.

Art. 8.

Vrij van heeredienst zijn: het margahoofd en diens twee oudste zonen, het doesoenhoofd en diens oudste zoon, ouden van jaren en zieken.

Wie de opgelegde heeredienst niet volvoert, is schuldig aan poetoes gawé en wordt beboet met f 1 à f 3.

Art. 9.

Priesters, ter beoordeeling van den regent benodigd tot het behoorlijke onderhoud van den misdjid, zijn vrij van heeredienst.

Art. 10.

De daarstelling en het onderhoud der groote wegen wordt gelijkelijk verdeeld onder de doesoenbewoners.

Art. 11.

Ieder weduwnaar is belast met slechts de helft der heeredienstpligten van den getrouwden man. Iedere weduwe is vrij van heeredienst.

Art. 12.

Het marga- of doesoenhoofd heeft geene bevoegdheid om een vreemdeling tot inwoning of tot uitoefening van landbouw toe te laten, tenzij met toestemming van den regent.

Art. 13.

Geen doesoenbewoner mag naar eene andere doesoen verhuizen tenzij met toestemming van den regent.

Art. 14.

Het margahoofd draagt zorg voor de daarstelling door de gezamenlijke bevolking van tiggervallen; elke gevangen tigger wordt op het bureau van den gezaghebber met f 30 betaald.

Art. 15.

Krankzinnigen worden op algemeene kosten door de doesoenbevolking hunner inwoning onderhouden.

Art. 16.

Het margahoofd heeft bevoegdheid om zaken te beregten waarop eene boete staat van niet meer dan f 30, overeenkomstig de strafbepalingen van den adat.

Art. 17.

Het doesoenhoofd heeft bevoegdheid om zaken te beregten waarop eene boete staat van niet meer dan f 10, overeenkomstig de strafbepalingen van den adat.

Adats op zaken van landbouw.

Art. 1.

Elke doeson staat onder het gezag van een doesonhoofd (depati); voorts onder het doesoenhoofd zooveel pemangkoe als noodig blijkt.

Art. 2.

Het doesoenhoofd heeft geene bevoegdheid den onder hem gestelden pemangkoe aan te stellen of te ontslaan, tenzij met toestemming van het margahoofd.

Art. 3.

Indien een vreemdeling ergens in eene doeson of talang komt, zoo melde hij zich aan bij het doesoenhoofd; wie een vreemdeling huisvest is aansprakelijk voor diens persoon en goet.

Art. 4.

Elk doesoenhoofd draagt zorg dat de bevolking jaarlijks hare ladangs of sawahs behoorlijk beplante, opdat steeds genoeg padie in voorraad zij, zoo tot eigen voeding als tot verkoop.

Art. 5.

Indien iemand een ladang aanlegt naast eens ander mans ladang zonder tusschen beide ladangs de noodige opene ruimte te hebben gekapt, en zijn ladang brandende, brand veroorzaakt in den ladang van zijnen buurman, zoo wordt hij gestraft met het opheffen van 25 hoopen hout, elke ter hoogte van een mans schouder.

Art. 6.

Wie bij het branden van zijn ladang oorzaak is van het verbranden van den naastgelegen ladang, en vruchtboomen, zoo als doerian, klapper, sirih, bamboestoelen enz. beschadigt, wordt beboet met f 3 tot f 6 en schadevergoeding.

Art. 7.

Wie bij het branden van zijn ladang oorzaak wordt van het verbranden van zijns buurmans ladang, zal des ongeacht vrij blijven van schadevergoeding, indien zijn ontginningswerk verrigt is op den gewilden en behoorlijken afstand van de grenzen van dien belendenden ladang.

Verslag van het beheer en den staat van Nederlandsch Indie over 1865.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Art. 8.

Wie zijn sawah of tuin verpandt, stelle zulks bekend bij het doesoenhoofd.

Art. 9.

Wie zijn tuin of sawah verpandt zonder bijbepaling van den tijd tot teruggave, zal geen regt hebben tot weder lossing van het goed tijdens dit nog vruchtdragend is.

Art. 10.

Wie binnen eene hem vreemde marga een lading bebouwt, betaalt daarvoor séwa boemi (grondhuur), zijnde f 1 per ladang, aan de marga.

Art. 11.

Wanneer een vreemdeling buiten zijne eigene marga met der woon en ter grondbebouwing toegelaten, van die plaats naar zijne eigene doesoen vertrekt, om niet meer terug te keeren, verliest hij door die daad zijn eigendomsregt op de ontgonnen gronden, welke tot de marga terugkeeren.

Art. 12.

Elke sawah, ladang of tuin moet behoorlijk worden ompaggerd.

Art. 13.

Om te wezen gelijk zulks behoort, moet een pagger, voor ladang, tuin of sawah geschud wordende, over eene lengte van 3 depah zich niet bewegen.

Art. 14.

Een karbouw loslopende zonder eigendomsmerk en toch reeds zoo oud dat de horens even lang als de ooren zijn (njamo), wordt als wilde karbouw aangemerkt en kan gevat, verkocht of geslagt worden; men brenge alleen een achterbout aan het gezagvoerend hoofd.

Art. 15.

Men drage zorg 'snachts den karbouw in zijne kraal op te sluiten; bij dag kan het dier losloopen, maar de eigenaar blijft steeds aansprakelijk voor alle schade bij inbreken in ladang, sawah of tuinen.

Art. 16.

Wanneer bij dag een karbouw in iemands sawah, ladang of tuin inbreekt trachte men het dier te vangen, terwijl de eigenaar het zal kunnen lossen tegen betaling van f 3 aan hem, die het heeft opgevat.

Art. 17.

Wanneer bij nacht een karbouw in iemands sawah, ladang of tuin inbreekt en de beplanting vertrapt, zonder dat men het dier goedschiks kan magtig worden, zal men het kunnen dooden, een achterbout aan deszelfs eigenaar overhandigende.

Art. 18.

Indien in de nabijheid van iemands ladang of van eene doeson aangetroffen wordt een verwonde of gedooide karbouw, zonder dat het blijkt wie daarvan de dader is, zoo zal de bevolking van de meest nabijgelegen doeson eene schadevergoeding betalen van f 10 tot f 20.

Art. 19.

Indien een karbouw eene goede pagger omstoot, mag men den ingebroken karbouw dooden; voorts zende men een achterbout aan den eigenaar van het dier.

Art. 20.

Een karbouw (vrouwelijk) mag niet verkocht worden of geslagt worden, tenzij met toestemming van den regent.

Art. 21.

Hij in wiens huis uit onvoorzigtigheid brand ontstaat, wordt beboet met f 2 tot f 10.

Art. 22.

Hij wiens woning uit onvoorzigtigheid afbrandt en daardoor tevens oorzaak is van het afbranden der doesoen, betaalt »tepong doesoen» aan de bevolking, zijnde: een karbouw, 100 gantangs rijst en 100 stuks klappers.

Art. 23.

Wie ergens in eene doeson op de balei (gemeentehuis) overnacht, overhandigt zijne bagage aan de doesoenbevolking; gaat dezelve verloren, zoo vergoedt de bevolking derzelve waarde.

Strafwetboek volgens den adat.

Art. 1.

Voor elke regtsbedeeling in schuldzaken, goederen of grondeigendom betreffende of in pandzaken, bestaat bevoegdheid tot heffing van regtskosten ten voordeele van hem die regtspreekt. Geschiedt zulks door den mantri (margahoofd), dan zullen de regtskosten bedragen van f 1 tot f 5; geschiedt zulks door den depati (doesoenhoofd), dan zullen de regtskosten bedragen van f 1/2 tot f 3.

Art. 2.

In zaken betreffende overtreding van den adat en misdrijf, zoo als: onbehoorlijkheden tusschen jongelingen en jonge vrouwen, voorts diefstal, vechterij, moord, brandstichting enz., worden geene geregtskosten gevorderd; het ligt namelijk in de bedoeling geene geregtskosten te doen drukken daar, waar met boete of aan den lijve gestraft wordt.

Art. 3.

In schuldzaken beneden de waarde van f 5 worden geene geregtskosten gevorderd.

Art. 4.

In schuldzaken wegens bloedgeld mag de mantri of depati walasan (heffing) vorderen van 10 per cent.

Art. 5.

Alle adat-overtredingen vallen binnen de bevoegdheid tot kennisname in afdoening van den mantri.

Art. 6.

Alle misdrijven, als: brandstichting, moedwillige verwonding, gewapend verzet tegen het wettig gezag, voorts alle vergripen van gewigtigen aard, worden voor den rappat behandeld.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Art. 7.

Van de zaken uitgewezen door den depati, wordt hooger beroep toegelaten bij den mantri. De mantri onderzoekt alsdan op nieuw die zaak; bevindt hij de uitwijzing juist en billijk, zoo bekrachtigt hij die; is de uitwijzing in strijd met den adat of minder billijk, zoo kan de mantri de gedane uitwijzing verbeteren of ze vernietigende de zaak zelf beregten.

Art. 8.

Van de zaken uitgewezen door den mantri wordt mede hooger beroep toegelaten bij den regent; hebbende de regent de bevoegdheid om zelf die zaak te beregten of dezelve voor den rappat te brengen.

Art. 9.

De mantri heeft bevoegdheid kennis te nemen van alle adat-overtredingen binnen zijne marga, met minder dan f 30 boete bedreigd.

Art. 10.

De depati neemt kennis van alle adat-overtredingen binnen zijne doesoen en met f 10 boete bedreigd.

Art. 11.

Buiten den mantri en den depati heeft niemand, noch de pemanghoe noch de priester regt tot boete-opleggen.

Art. 12.

De gelden voortspruitende uit boeten door den depati opgelegd, worden door hem in ontvangst genomen; $\frac{2}{3}$ daarvan zijn voor hem en $\frac{1}{3}$ voor zijnen pemangkoe.

Art. 13.

De boete-gelden van zaken in hooger beroep van den depati bij den mantri voorgebragt, worden gelijkelyk tusschen den mantri en den depati verdeeld.

Art. 14.

De adat-overtredingen, bedreigd met meer dan f 10 boete, worden door den depati van de doesoen des schuldigen overgebragt tot de kennisname van den mantri (hoofd van de marga), waartoe die doesoen behoort; de daarvan erlangde boeten worden geelykelyk verdeeld tusschen beide genoemde hoofden.

Art. 15.

Wie overtuigd wordt van meened, komt voor den rappat.

Art. 16.

Onder tjempala tangan wordt verstaan: klappen geven, slaan, stompen, het ontblooten van eenig wapen, beschadigen van huis of aanplanting. Is de zaak onbeduidend, dan kan de schuldige volstaan met aan den beleedigde te zenden: één gantang rijst, één klapper, één toebereide sirih; van meer gewigt zijnde wordt eene boete van f 2 tot f 5 opgelegd.

Art. 17.

Wie buiten 's huis of buiten de doesoen regt zoekt met vuist of stok en ligte verwonding veroorzaakt, wordt beboet met f 2 tot f 5 en betaalt bovendien aan den verwonde aan pampas (deerniskosten) van f 2 tot f 5.

Art. 18.

De schuldige aan eene vechtpartij vóór iemands woning, zal bij aanklagt door den huiseigenaar of huisheer aan dezen betalen f 1 wegens » asoe berkoesoe » en bovendien worden beboet door den depati met f 2 tot f 5.

Art. 19.

De schuldige aan eene vechtpartij binnen 's huis zal bij aanklagt door den huis-eigenaar aan dezen betalen f 5 » singa merkoesa » en voorts beboet worden met f 5 tot f 10.

Art. 20.

Wie in eene vechtpartij eenig wapen ontbloot of zelfs ter hand neemt, wordt beboet met f 10 tot f 15.

Art. 21.

De schuldige in eene vechtpartij zal aan den verwonde f 2 tot f 5 » oewang obat » betalen.

Art. 22.

Wie zich schuldig maakt aan moedwillige verminking zijns naasten, betaalt aan den verminkte het halve bloedgeld, zijnde f 50 en wordt beboet met f 10 tot f 20.

Art. 23.

Wie eenen mantri of depati in de uitoefening van zijn gezag weerstreeft en daarbij een wapen ontbloot of eenig wapen dan wel een stok ter hand neemt en hem bedreigt of slaat, komt voor den rappat.

Art. 24.

Wie iemand door woorden hoont of beleedigt (silip), betaalt aan den beleedigde één gantang rijst, één klapper en één kip.

Art. 25.

Wie zich lasterlyk uitlaat omtrent iemands vrouw of kind of iemand in het algemeen belastert wordt wegens » tjempela moeloet » met f 2 tot f 5 beboet; van die boete komt $\frac{1}{3}$ aan den belasterde en $\frac{2}{3}$ aan het hoofd, dat de uitspraak doet.

Art. 26.

Wie bij dag buiten 's huis in de doesoen of ladang diefstal pleegt op veldvruchten, kippen, eenden, achtergelaten of te droogen gelegd goed, zoo als: vischfuiken, vischnetten, kleeders enz., wordt wegens » najap » beboet met f 2 tot f 4, onder restitutie van het gestolene.

Art. 27.

Wie diefstal pleegt op padie te droogen liggende of op te veld staande gewassen, wordt met f 4 tot f 8 beboet, onder teruggave van de gestolen waarde.

Art. 28.

Wie in de doesoen of ladang diefstal pleegt op klappers, pinang, sirih, pisang en de vruchtboomen omhakt dan wel karbouwen en schapen roof, wordt beboet met f 12 tot f 30, onder teruggave van de gestolen waarde.

Art. 29.

Wie bij nacht diefstal pleegt met inbraak in een bewoond huis,

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

wordt veroordeeld tot f 30 boete en restitutie van de gestolen waarde en van de kosten tot herstel van de inbraak.

Art. 30.

Wie diefstal pleegt in een onbewoond huis in de doesoen of in den ladang gelegen, wordt wegens » najap » met f 6 tot f 12 beboet, onder restitutie van de gestolen waarde.

Art. 31.

Wie bij dag met geweld in een huis binnendringt en diefstal pleegt (mereboet) wordt beboet met f 24, onder teruggave van de gestolen waarde.

Art. 32.

Wie uit een padieschuur padie steelt, wordt beboet met f 24, onder teruggave van de gestolen waarde.

Art. 33.

Wie met aanwending van geweld op den openbaren weg diefstal of roof pleegt (negan), wordt beboet met f 24 tot f 30, onder teruggave van de gestolen waarde.

Art. 34.

Wie diefstal plegende in een huis binnendringt en den bewoner des huizes verwondt, komt voor den rappat.

Art. 35.

De heeler van gestolen goed (door ontvangen, bergen of opkopen) wordt gestraft op den voet van hem, die diefstal pleegt.

Art. 36.

Wie door zien bewust is van iemands verboden handelingen en daarvan geen gewag maakt, is schuldig aan » ngoeboengie gawé » en wordt beboet met f 6 tot f 12.

Art. 37.

Wie eenig berigt erlangt betrekkelijk het plegen van verboden handelingen en zulks niet bekend stelt bij den mantri of depati, wordt wegens » ngidam gawé » beboet met f 6 tot f 12.

Art. 38.

Wie verloren goed aantreft op een erf, eene rustplaats, een publieken weg, een rivieroever, brenge dat bij den depati; voorts zal men door het slaan op de bekkens (tjanang) daaraan publiciteit geven. Men bewaart het goed 7 dagen; komt gedurende dien tijd niemand hetzelfde als zijn eigendom opeischen, dan schenke men dat aan den vinder; mogt nu daarna de eigenaar komen opdagen, dan kan hij het loskopen uit handen des vinders tegen betaling van de halve waarde.

Art. 39.

Wie verloren goed vindt en het niet overhandigt aan den depati, wordt als dief beschouwd en gestraft.

Art. 40.

Wie eene verongelukte praauw aantreft, stelle zulks bekend bij den depati; voorts wordt de sampan gedurende 7 dagen aan de aanlegplaats vastgelegd. Verschijnt de praauweigenaar binnen dien tijd, zoo kan hij zijne praauw loskopen voor f 1/2 tot 3; na dien tijd wordt de praauw geschonken aan den vinder; ook nu kan de eigenaar zijne praauw uit handen des vinders vrijkopen, echter tegen betaling van de halve waarde.

Art. 41.

Wie als vinder van eene praauw ze overgeeft in anderen toestand dan waarin hij ze gevonden heeft, wordt als dief beschouwd en gestraft; de praauw keert terug tot den eigenaar.

Art. 42.

Wie goederen bij zich hebbende in het huis van een doesoen- of talangbewoner overnacht, overhandige die goederen aan den eigenaar van het huis zijns verblijfs.

Art. 43.

Gaan de goederen gesteld in handen des huiseigenaars verloren, zoo is hij gehouden de waarde daarvan te vergoeden.

Art. 44.

Wie moord pleegt, staat voor den rappat terecht.

Art. 45.

Wie manslag begaat betaalt f 100 bloedgeld, voorts f 5 begrafenis-kosten, f 20 » dosa » aan den mantri en één karbouw ter afwassing van het op de aarde gestorte bloed aan de doesoen-bevolking.

Art. 46.

Het bloedgeld wordt uitgekeerd aan de familie des verslagenen.

Art. 47.

Wie een dief binnen zijn huis doodt, betaalt geen bloedgeld.

Art. 48.

Wie iemand onvoorzigtiglijk verwondt, betaalt aan den verwonde f 5 tot f 20 pampas (deerniskosten) en f 3 tot f 12 boete aan den mantri.

Art. 49.

Wie in eenig huis binnendringt met wellustige begeerten jegens iemands vrouw of dochter, maakt zich schuldig aan » karap gawé ». Wordt hij binnen 's huis door den huiseigenaar gedood, zoo is geen bloedgeld verschuldigd; buiten 's huis geraakt zijnde, trachte men hem te vatten. Wordt de schuldige buiten 's huis door den huiseigenaar gedood, zoo zal deze f 20 boete betalen wegens » kesikap oetang di toembak mati ».

Art. 50.

Wie zich bij nacht onder iemands huis schuil houdt, wordt opgepakt en beboet met f 12 wegens den schijn, voornemen te hebben » karap patti » (moord) of » karap gawé » (overspel) te plegen.

Art. 51.

Wie gouvernements-goederen moedwillig vernielt of verloren doet gaan, komt wegens » katoe djoelah » voor den rappat.

Art. 52.

Wanneer doesoenvolk een gouvernements-ambtenaar of inlandsch hoofd op reis vergezelt en plotseling met voordacht verlaat, worden die lieden beboet met f 12 wegens » terdjoen alas », zulks te land geschiedende; wegens » terdjoen poelangan », wanneer zulks te water geschiedt.

Verslag van het beheer en den staat van Nederlandsch Indie over 1865.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Art. 53.

Wie sodomie pleegt is schuldig aan » mengindoenkan wadoem sedjagat" en wordt deswege beboet met f 30. Voorts betaalt hij wegens » pembasoh boemi" een' karbouw, 100 gantangs rijst, 100 stuks klappers, onder teruggave van de waarde van het dier, dat tot bevrediging van zijnen wellust gediend heeft en gedood wordt.

Art. 54.

Indien iemand op den grooten weg of in de doesoen of talang vermoord en beroofd wordt zonder dat het blijkt wie daaraan schuldig is, wordt de doesoen en marga waartoe de plek, waarop het feit gepleegd is, behoort, tot betaling van bloedgeld veroordeeld.

Art. 55.

Pandelingschap ter voldoening van schuld is verboden.

Art. 56.

Wie schuld heeft, betale met baargeld; bij gebreke van geld zal hij trachten op andere wijze zijne schuld te voldoen door betaling bij termijnen of met veldvruchten. In het laatste geval zal de helft van het erlangde veldgewas (oogst) dienen tot schuldlossing; de andere helft behoudt de schuldenaar tot eigen voeding.

Art. 57.

Schuldvorderingen, niet gestaafd door getuigen of schriftelijk bewijs, verjaren na verloop van 5 jaar.

Art. 58.

Bij versterf haaste men zich om de schulden des overledenen in te vorderen bij de erfgenamen. Zulks geschiede betrekkelijk een mantri binnen 40 dagen, betrekkelijk een depati binnen 20 dagen, betrekkelijk menschen uit het volk binnen 10 dagen.

Art. 59.

Djoedjoer-betaling (som waarvoor men zich eene vrouw koopt) is afgeschafte: ze wordt niet meer geëischt en is geregteijk niet te vorderen.

Art. 60.

De betaling voor het aangaan van een huwelijk aan den schoonvader, onder de benaming van antaran, wordt niet meer als voorheen gebezigt; bij het huwen van eene dochter uit den adelstand wordt f 40 betaald zonder meer.

Art. 61.

Indien een mantri trouwt met iemand van zijne ondergeschikten, is de betaling f 20 zonder meer.

Art. 62.

Indien een afstammeling van den mantri met iemand uit het volk trouwt, is de betaling f 15 zonder meer.

Art. 63.

Bij huwelijken tusschen menschen uit het volk onderling, is de betaling f 10 zonder meer.

Art. 64.

Indien iemand tot een offer, gelofte of andere plegtigheid een karbouw of geit slagten wil, zoo geschiede zulks in de doesoen.

Art. 65.

Niemand vermag een karbouw of geit in den ladang slagten; slechts binnen den doesoen is zulks veroorloofd. Wie daarmede in strijd handelt, wordt wegens » maling niat" met f 2 tot f 4 beboet.

Art. 66.

Wie in den ladang een karbouw of geit slagten wil, moet daartoe vooraf verlof hebben van den depati, op boete van f 2 tot f 4, wegens » maling sedekah".

Art. 67.

Wie buiten magtiging dobbelt of doet hanenvechten, komt voor den rappat.

Art. 68.

Indien iemand van eene vreemde marga ergens verwijlt tot het jagen op olifanten of rhinocrossen of eenig ander boschgedierte, is hij gehouden $\frac{1}{3}$ deel van zijnen jagtbuit af te staan aan wie gezag heeft over den grond.

Art. 69.

Wanneer iemand stervende, vrouw en kinderen nalaat, zal de depatie met den chatip of priester den inboedel met deszelfs schulden en inschulden constateren.

Art. 70.

Indien bij overlijden van vader en moeder onmondigen nagelaten worden, zal de depati met den priester den inboedel constateren en zich met de opvoeding dier onmondige weezen belasten.

Art. 71.

Indien een van de beide echtgenooten van een in gemeenschap van goed gehuwd paar overlijdt, zoo wordt de nalatenschap in twee deelen verdeeld, één deel gaat over tot de kinderen of bij gebreke van kinderen tot de aanverwanten des gestorvenen en één deel gaat over tot de weduwe (langstlevende echtgenoot); vooraf worden de schulden of inschulden vereffend.

Art. 72.

Indien de nalatenschap van een overledene onvoldoende blijkt tot betaling van zijne schulden en de weduwe zich daarvoor aansprakelijk gesteld heeft, zoo zal zij de helft van het onbetaalde gedeelte moeten bijpassen. Hebben de kinderen van het vaderlijk erfdeel genoten, zoo zullen zij voor het beloop van dat genoten deel aan de schuldeischers moeten betalen, maar niet meer dan voor dat beloop.

Art. 73.

Indien iemand sterft, keert de helft van het goed in gemeenschap verworven, tot de kinderen; zonder kinderen zijnde, tot de familie des overledenen.

Art. 74.

Indien eene vrouw getrouwd met een man van eene andere doesoen, dien door den dood verliest, zal zij met der woon blijven in de doesoen van haren man; hertrouwt zij later met iemand van weder eene andere doesoen, zoo zal men haar niet mogen verhinderen om haren nieuwen man naar diens doesoen te volgen, maar hare kinderen uit het vorige huwelijk blijven daar, waar hun vaderlijk erfgoed opengevallen is. Mogten die kinderen te jong wezen om de moederlijke zorg te kunnen ontberen, zoo zullen zij haar volgen; volwassen zijnde keeren zij terug tot de doesoen van hunnen overleden vader en betalen aan hunne moeder f 20 » pengindoen" uit hunne vaderlijke nalatenschap.

(Bijlage van het Regeringsverslag.)

Art. 75.

Indien een jongeling eene maagd schaakt, wordt hij wegens »palaijan» met f 5 beboet en van stonde aan met dat meisje getrouwd, onder betaling van de f 10, bedoeld bij art. 63.

Art. 76.

Wie eene weduwe ontvoert, wordt beboet met f 1½ en genoopt onmiddellijk met haar te huwen.

Art. 77.

Wie eenig meisje verleidt en bezwangert, wordt met f 24 beboet en genoodzaakt onmiddellijk met haar te huwen, onder betaling van f 10 bij art. 63 bedoeld.

Art. 78.

Wie eene weduwe bezwangert, wordt gedwongen met haar onmiddellijk te huwen, onder boete-betaling van f 6.

Art. 79.

Indien eene maagd of weduwe bezwangerd blijkt en de daaraan schuldige verborgen blijft, zal de bezwangerde gedurende 3 jaar door den regent worden aangehouden, waarna zij met haar kind zal kunnen terugkeeren. Wenschen de aanverwanten haar vrij te zien, zoo zullen zij de waarde van een karbouw aan losgeld betalen.

Art. 80.

Indien eene vrouw door een onbekende bezwangerd, ter bevalling in eenig huis verwijlt, zal de huiseigenaar, die zulks heimelijk toelaat, eene geit »tepoeng» aan de doesoenbevolking betalen.

Art. 81.

Bij verloving van een paar jongelieden onderling, zal de vader des jongelings zich begeven tot den depati en hem onder aanbieding van »lemang» (inlandsch gebak) met de namen der verloofden bekend maken.

Art. 82.

Wanneer na volbrachte verlovings-formaliteit, het meisje zich door een ander laat ontvoeren, dan wel hare belofte verbreekt of haren minnaar afwijst zonder voldoende reden, zal de vader van dat meisje met f 8 wegens »penjinsingan» beboet worden, met schadevergoeding aan den verloofden jongeling ter beoordeeling van den depati.

Art. 83.

Indien van een ondertrouwd paar, de jongeling een ander meisje bezwangert en mitsdien met dit laatste trouwen moet, zal hij geen regt meer hebben om het eerste hem verloofde meisje te huwen, tenzij hetzelfde daarmede genoegen neemt.

Art. 84.

Wanneer na volbrachte verloving, de jongeling het meisje bedankt, zal hij geene teruggave kunnen eischen van gedane giften of geleden schade.

Art. 85.

Indien een meisje zich verlooft met 2 of meer jongelingen te gelijk, zoo zal haar vader wegens »ajam satoe di tambang doea» worden beboet met f 6, waarvan f 3 voor den depati en f 3 voor den misleide.

Art. 86.

Indien een man eene maagd of weduwe met voordacht aan den arm stoot, is hij schuldig aan »narah gawé» en wordt bij aanklagt door de beleedigde met f 4 beboet, waarvan f 2 voor den depati en f 2 voor de beleedigde.

Art. 87.

Wanneer een man eene maagd of weduwe bij den arm aanvat, is hij schuldig aan »meranting gawé» en wordt bij aanklagt beboet met f 8, gelijkelyk te deelen met den depati.

Art. 88.

Wanneer een man eene maagd of weduwe boven den elleboog aanvat, is hij schuldig aan »meragang gawé» en wordt beboet met f 16, mede gelijkelyk te deelen met den depati.

Art. 89.

Indien een man eene maagd of weduwe geweld aandoet, omhelst, is hij schuldig aan »merogong gawé» en wordt beboet met f 24, welke som mede gelijkelyk met den depati wordt gedeeld.

Art. 90.

Indien een man eene maagd of weduwe geweld aandoet of haar hare kleeding of slendang aftrekt, is hij schuldig aan »nangkap rimow» en betaalt eene boete van f 12 aan den depati en f 20 aan de aangerande.

Art. 91.

Indien een man een getrouwde vrouw aanvat, wordt hij bij aanklagt door haar of haren man beboet met f 24 en f 20 voor de aangerande als schadevergoeding.

Art. 92.

Indien een man eene getrouwde vrouw ontvoert of met haar boeleert, wordt hij beboet met halve »bangoen» aan den echtgenoot en f 30 aan mantri en depati. Indien hierop echtscheiding volgt, zal de boeleerster gedurende een jaar aangehouden worden door den regent.

Art. 93.

Indien bloedschande in de doesoen gepleegd wordt, wordt de zaak voor den rappat behandeld.

Art. 94.

Wanneer een huwelyk gesloten wordt, vergete men niet de volgende bepaling daarbij te doen voorkomen: wordt de vrouw gedurende een jaar lang geheel aan zich zelve overgelaten zonder van levensmiddelen of kleederen te worden voorzien, zoo zal zulks eene deugdelijke reden voor haar zijn om echtscheiding te vorderen, waaraan gevolg moet worden gegeven.

Art. 95.

Doesoenbewoners, die, door het margahoofd of door het doesoenhoofd beboet zijnde, geen geld hebben om de boete te voldoen, zullen met hunne have en goed dat bedrag aanzuiveren.

Art. 96.

Het margahoofd en het doesoenhoofd hebben elk voor zich bevoegdheid om in boete geslagen doesoenbewoners bij zich te werk te stellen, voor zooverre zij hunne boete noch met geld, noch met goed hebben aangezuiverd. Zoodanig werk wordt ver-

(Bijlagen van het Regeringsverslag.)

rigt voor den kost en zonder ander loon dan f 3 maands in minderding op het loopende boetebedrag.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(get.) BOOL.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

[58. 5.]

BIJLAGE C.

OVERZIGT der uitkomsten van de geneeskundige dienst bij de landmagt op Java en Madura over het dienstjaar 1865.

[58. 6.]

BIJLAGE D.

OVERZIGT der uitkomsten van de geneeskundige dienst bij de landmagt, op de bezittingen buiten Java en Madura over het dienstjaar 1865.

[58. 7.]

BIJLAGE E.

KRIJGSVERRIGTINGEN van het leger gedurende 1865.

[58. 8.]

BIJLAGE F.

LIJST van de door de Commissie tot verbetering van de Indische zeekaarten gedurende 1865 uitgegeven kaarten, zoomede van de in dat jaar bij haar ingekomen opnamen en schetsen.

Uitgegeven kaarten.

Straat Riouw, door den luitenant ter zee 2de klasse J. A. P. J. DE ROY VAN ZUIDEWIJN.

Eiland Java, in drie bladen, door den luitenant ter zee 2de klasse P. SWAAN.

Zuidblad der Oostkust van Celebes, door A. C. J. EDELING.

Ingekomen opnamen en schetsen.

Lonthoigat, door den luitenant ter zee 1ste klasse H. K. KONING en den adelborst 1ste klasse J. HAITSMA MULIER, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*.

Ankerplaats op den zuidhoek van het eiland Kabarua, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Sindoro*.

Figurative schets van den noordelijken ingang der straat Lissa Matula, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Haarlemmermeer*.

Trek door de golf van Timoni, door idem.

Gedeelte der kleine Sambas-rivier, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Linge*.

Vaarwaters tusschen de eilanden Boadja en Menimbora, door den luitenant ter zee 2de klasse W. M. VISSER, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Sindoro*.

Ankerplaats bij het eiland Boadja Oostkust van Borneo, door den luitenant ter zee 2de klasse J. C. COMMIJS en den adelborst 1ste klasse C. L. DE JONG.

Schetskaart der Paneij-rivier (Oostkust van Sumatra), door den adelborst 1ste klasse G. J. FISSCHER, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Apeldoorn*.

Schetskaart van het vaarwater en de baai tusschen de eilanden

bij Loewoek (Oostkust van Celebes), door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Ardjoeno*.

Figurative schets der baai van Posso (Golf van Tomini), door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Haarlemmermeer*.

Schetskaart der reede van Singkel, door den adelborst 1ste klasse J. R. HAGEDOORN, aan boord van Zr. Ms. korvet met stoomvermogen *Prinses Amelia*.

Schetskaart der baai van Sereh (Z. W. kust van het eiland Salibaboe), door den luitenant ter zee 2de klasse F. J. BECKMAN, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Borneo's Noord-Westkust, Serawak-rivier (Mortobas Entrance), naar eene Engelsche kaart door den luitenant ter zee 1ste klasse H. D. SLEGT, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Montrado*.

Westkust van Karakelang (Talaut-eilanden), door den luitenant ter zee 1ste klasse W. F. L. DE VRIESE, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Vaarwaters naar Macassar, door den luitenant ter zee 2de klasse W. M. VISSER, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Stavoren*.

Baai van Peloppo, door den luitenant ter zee 2de klasse M. J. C. LUCARDIE en den adelborst 1ste klasse W. C. A. ZIEGENHIRT von ROSENTHAL, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Reteh*.

Schetskaart der baai van Tambelan, door den luitenant ter zee 2de klasse jhr. J. A. ROËLL, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Montrado*.

Schetskaart van de Samboara-baai (eiland Karakelang, Talaut-eilanden), door den luitenant ter zee 1ste klasse W. F. L. DE VRIESE, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Schetskaart van straat la Place, door den luitenant ter zee 2de klasse jhr. H. M. VAN DER WIJCK, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Montrado*.

Opname van de Spermondes, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Stavoren*.

Verbeterde kaart der reede van Likoepong, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Wederopname van het westervaarwater van Soerabaija, door den luitenant ter zee 1ste klasse W. F. H. CRAMER en den luitenant ter zee 2de klasse A. P. HOOGHWINKEL.

Opname van bekende gevaren, ter reede van Batavia, door D. O. SCHWENCKE, gezagvoerder van het bebakeningstvaartuig.

Werk- en netkaart van den noordelijken ingang van straat Bangka, trigonometrisch opgenomen door Zr. Ms. opnemingsvaartuig *Pylades*.

Triangulatie-blad van idem.

Landverkenning uit de Frederik-Hendrik-rotsen door idem.

Opnamen van bekende gevaren ter reede van Batavia, door D. O. SCHWENCKE, gezagvoerder van het bebakeningstvaartuig.

Baai van Salibaboe (Talaut-eilanden), door den luitenant ter zee 2de klasse F. J. STOKHUYSEN, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Noord-westkust van het eiland Groot Sangir, door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Coehoorn*.

Assahan-rivier van Tj. Bali tot Siantan, door den luitenant ter zee 2de klasse D. J. A. D. VAN DER STEEN, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Sindoro*.

Eiland Kompeh (Zuid- en Oostkust van Sumatra), door den luitenant ter zee 1ste klasse F. J. G. van Thiel, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Delfzijl*.

Schets van een gedeelte der rivier van Assahan, door den luitenant ter zee 2de klasse G. ECK, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Apeldoorn*.

Gedeelte der Assahan-rivier, door de expeditionaire magt in 1865.

Geul naar en in de Assahan-rivier, door den kapitein-luitenant ter zee P. A. VAN REES, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Djambi*.

Reede van Batoe-Bara (noord-oostkust van Sumatra), door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Sindoro*.

Schetskaart van den afgelegden weg van Batoe-Bara naar Siantan (Assahan, noordoostkust van Sumatra), door de expeditionaire magt in 1865.

Vaarwaters naar Poeloe Kampei (noord-oostkust van Sumatra), door den état-major van Zr. Ms. stoomschip *Apeldoorn*.

Reede van Singkel, door den luitenant ter zee 1ste klasse K. C. BUNNIK en den adelborst 1ste klasse P. HEYNING, aan boord van Zr. Ms. korvet met stoomvermogen *Prinses Amelia*.

Reede van Kaibobo (eiland Ceram), door den luitenant ter zee 2de klasse F. W. HUDIG, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Het Metalen Kruis*.

Schets der Sangir- en Talaut-eilanden, door J. F. G. RIEDEL, assistent-resident van Gorontalo.

Loodingen nabij den Noordwachter, door D. O. SCHWENCKE, gezagvoerder van het bebakeningstvaartuig.